

INNOVATIONS IN SOCIAL POLICY

Gyulnihar F. Nedzhib

ABSTRACT: *Political, socio-economic, technological and organizational changes require innovative approaches to address new social issues. National and European social programs and projects for employment and social inclusion are developed through which social policy implement the objectives of the welfare state.*

KEYWORDS: *social policy, social innovation, social program, social project, development policy, European Union.*

Въведение

Процесите на трансформация в икономическата и социалната сфери, въвеждането на нови технологии, ниската социална ангажираност на обществото, неефективността на основните подкрепящи социални структури водят до формирането на големи групи от уязвими лица, неспособни да се адаптират към бързите промени. В този контекст налице е необходимост от внедряване на иновации в социалната политика, прилагане на нови социалнополитически прийоми, въвеждане на иновативни социални практики и креативен подход при справяне с възникналите социални проблеми.

1. Актуални социалнополитически проблеми.

Зададеният *модел на управление от края на 90-те години* вече не дава резултати. Ниските данъци и доходи у нас продължават да осигуряват по-нисък жизнен стандарт в сравнение с останалите страни-членки на Европейския съюз (ЕС). Отпускат се различни социални добавки и надбавки, месечни и целеви помощи, създават се възможности за обучение, квалификация и преквалификация, но това не се оказва достатъчно за подобряване социалните показатели на страната.

Съвременните притеснения са свързани с липсата на доверие към социалната политика в лицето на социалните институции, които я реализират. Смята се, че социалната работа се използва за налагане на управленска и авторитарна социална политика и тя е възприела пазарно ориентирани политически идеологии, които са вързани с увеличаваща се бедност, социална несправедливост и разделение, на които всъщност би трябвало да се противопоставя [8].

Много и различни са предизвикателствата пред съвременната социална политика, а именно:

- масова бедност;
- промени на пазара на труда – голям относителен дял на безработните лица, неравномерна териториална мобилност на работната сила (от бедните към богатите страни);
- наличие на трайни демографски проблеми;
- икономически кризи, забавено реструктуриране на икономиката и други неблагоприятни социално-икономически процеси;
- проблеми, произтичащи от промените в технологиите, организацията на труда, комуникациите, социалните отношения, семейните ценности и др.;
- задълбочаване на социалното неравенство и възникване на трудности при създаване на стабилна средна класа;
- голям относителен дял на сенчестата икономика и наличие на корупция;
- неравнопоставеност на половете, етносите, възрастите;
- наличие на широк обхват от детски проблеми и др.

Ограничаването на негативните тенденции е възможно чрез прилагането на следните класически подходи:

- подобряване на социалното осигуряване - налагат се радикални промени, тъй като е налице *демографски дисбаланс* между активни и неработоспособни лица, което налага предприемането на непопулярни мерки за ограничаване темповете на разходите за пенсии (въвеждане на либералния принцип за повече самоотговорност на индивидите, създаване на частноуправляван осигурителен сектор, балансираност на системата за задължителното обществено осигуряване, установяване на стабилни приходи за пенсионните фондове, увеличаване на възрастта за пенсиониране, повишаване изискванията за получаване право на осигурителни плащания и т.н.).

- модернизиране на системата за социално подпомагане – даване на приоритет на *социалните услуги, предлагани в общността* пред пасивното и продължително отпускане на социални помощи;

- ограничаване или преодоляване на масовата бедност - гарантиране на минимални доходи за лица и семейства, които не могат да се самоиздържат; развиване на програми и проекти за сезонна и временна заетост и др.;

- ефективност и ефикасност на провежданата политика по доходите;

- регулативистки държавни прийоми за ограничаване на социалното неравенство чрез създаване най-вече на справедлива система на данъчно облагане;;

- прилагане на традиционни и алтернативни мерки и програми в областта на заетостта и безработицата (отделяне на време за обучение и квалификация на заети и безработни, създаване на условия за работа на непълнен работен ден, развитие на традиционни занаяти и производство и др.);

- икономически интерес за вложения в образованието, като основен фактор за предимство в голямото икономическо съревнование между страните;

- възприемане на принципи, заложи в Европейската социална харта – демократична децентрализация, право на труд, право на справедливо възнаграждение, право на работещите жени на закрила и др.

- поддържане на добре функциониращ пазар на труда и повишаване на пригодността към заетост;

- преодоляване на социалните различия;

- поддържане на икономическия ръст;

- повишаване благосъстоянието на децата;

- развитие на социалния диалог и др.

2. Характерни черти на модерната социална политика.

Социалната политика е дейност по регулация на социалните отношения между различни по своето социално положение социални субекти. Тя регулира отношенията на равенство и неравенство с цел да запази социалния мир в обществото.

Регулиращите мерки на съвременната социална политика трябва да са насочени не само към вече възникналите социални проблеми, но и към такива, които предстои да възникнат в резултат на промени в екологичните, демографски, икономически и политически условия [6, 87].

Днес модерната социална политика не се разглежда вече като „политика за социално развитие”, а като „*политика на жизнения стандарт*” (онези жизнени и духовни области от живота на човека, които поради своята важност трябва да бъдат в някаква степен гарантирани). В резултат от измененията в изискванията към живота понятието „физически екзистенц-минимум” (абсолютно необходимите за живот средства като храна, облекло, жилище и т.н.) се смята за неприемливо в демократичните общества, където акцент се поставя на осигуряването на такива условия и възможности, които да гарантират *достойното* функциониране на индивида в социума, поради което се налага понятието „*социокултурен*” респ. конвенционален екзистенц-минимум.

В отделните страни се налагат различни социалнополитически модели на управление, но „не съществува принципно противоречие между различните социалнополитически практики. По принцип възможни са всякакви комбинации между тях” [7, 127].

Д. Димова [2] посочва характерните черти на съвременната социална политика:

• **реалистичност** – да се съобразява със социално-икономическите условия и възможностите на обществото, с глобализацията и интеграционните процеси. „Съобразената” социална политика се стреми да запазва пропорциите между икономическите и социални цели в краткосрочен и дългосрочен план, предполага широко обсъждане на проблемите и съчетава „леви” и „десни” идеи, за да достигне до всички слоеве от населението;

• **гъвкавост** – намиране на подходящи механизми за приспособяване на социалнополитическата практика към изменящите се условия. Механизмите на гъвкавата социална политика съчетават несъчетаеми решения, като например предоставянето на помощи срещу положен труд, получаването на семейни добавки само от деца, посещаващи училище и др.;

• **балансираност** – от една страна, балансираност на интересите на социалните субекти (например в интересите между притежателите на капитали и труд), а от друга балансираност на интересите на различните генерации (без да се подценяват интересите на възрастните хора, да се даде приоритет на инвестициите в знанията и уменията на младото поколение, които са предимство пред живия човешки труд);

• **противоречивост** между хоризонтите ѝ на действие – намира израз в т. нар. „обратен” ефект в по-дългосрочен план (например програмите за ограничаване на безработицата осигуряват заетост, но в перспектива се смята, че водят до загуба на трудови навици и до безотговорност);

• **зависимост** – подчиняване на националното трудово и социалноосигурително право на европейските правни принципи и норми;

• **проектиращ** характер на социалната политика – голяма част от явленията и процесите (смъртност, инвалидност, раждаемост и др.), регулирани от социалното осигуряване, имат вероятностен характер, вследствие на което социалната политика трябва да проектира нови мерки и решения в зависимост от очакваните промени и значението на новите фактори.

3. Иновации в социалната политика.

В страните от *Западна Европа* силната централизирана държавна политика след 80-те години на миналия век започва да се съчетава с принципите на *децентрализация*, която се изразява в засилването на социалните функции на общините, на фирмите и други свободно формирани общности.

През 90-те години чрез мерките за *приватизация* (в Англия по времето на М. Тачър и във Франция по времето на Ф. Митеран) постепенно се въвежда принципът на „разделената отговорност”, за солидарност между поколенията, за самоотговорност.

От **2000-та година** Р. България също провежда целенасочена реформа, както в системата на социалното осигуряване (въвежда се тристълбов пенсионен модел), така и в сферата на социалните услуги, насочена към *деинституционализация* (частично закриване на социални институции) и *децентрализация* (увеличаване правомощията на местните власти). Иновациите предполагат включването на държавни, общински, НПО, частни асоциации, благотворителни организации, религиозни институции, фондации и други доставчици в различните социални инициативи.

Иновативни подходи за противодействие на нарастващата безработица са различните **национални и европейски програми и проекти за заетост и социална интеграция**, финансирани или съфинансирани от Европейския социален фонд (ЕСФ). Те стартират през 2002 година с приемането на *Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост” (НП „ОСПОЗ”)*, която осигурява заетост на продължително безработни лица, които са на месечно социално подпомагане и срещат трудности при трудовата си реализация на първичния пазар на труда.

Политиката на ЕС **„Заетост за социална интеграция”** предполага мерки за насърчаване на безработни и неактивни лица, да приемат работа, за да преодолеят отуждаването си от трудова дейност и да усъвършенстват своите умения или да придобият такива.

Инвестиции за заетост, интеграция и по-високо качество на живот на деца, възрастни, хора с увреждания, уязвими етнически общности, мигранти, продължително безработни и неактивни лица, ниско образовани лица от страна на ЕСФ се реализират и чрез **Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” (2014-2020)**. Тя осигурява подкрепа на мобилността на

работната сила, насърчава обучението през целия живот, намалява бедността и насърчава социалното включване на маргинализирани групи, както и оказва съдействие за модернизация на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването [5].

Други актуални програми и проекти са следните:

- за младежи – Програма „Старт на кариерата“;
- за хора с увреждания – НП „Заетост и обучение на хора с трайни увреждания“ и НП „Асистенти на хора с увреждания“;

- за насърчаване на заетостта – НП „Помощ за пенсиониране“; НП „Мелпомена“; Проект „Шанс за успех“; „Проект нови хоризонти“; Проект „Качествена работна сила – стабилен пазар на труда“; Проект „Шанс за работа“; Проект „Квалификация и личностна интеграция и професионално съдействие – КЛИПС“ и др.;

- за насърчаване на предприемачеството - „Кредит без лихва на хора с увреждания“.

В Стратегия „Европа 2020“ – десетгодишна стратегия на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, са залегнати редица социални иновации, които присъстват в Съюза за иновации, Европейската платформа срещу бедността и социалното изключване, Инициативата за социалното предприемачество и др. За периода от 2014 до 2020 година се предлагат допълнителни възможности за държавите членки да инвестират в заетост, иновации, климат/енергия, образование и намаляване на бедността чрез Европейски фонд за регионално развитие и ЕСФ.

Програмата на ЕС за заетост и социални иновации (ЗиСИ) [4] подпомага реализирането на Стратегия „Европа 2020“ в областта на заетостта, социалните въпроси и приобщаването. *В центъра ѝ е концепцията за социална иновация.*

Едни от основните задачи на ЗиСИ през периода **2014-2020** година е да съдейства на държавите членки да модернизират трудовите си пазари и социалноосигурителните си системи, както и да подпомага създаването на условия за насърчаване и адаптиране на висококвалифицирана работна сила, повишаване на географската мобилност и популяризиране на социалните иновации.

През 2014 година ЗиСИ обединява *три програми*, които дотогава се прилагат по отделно през периода 2007-2013 година:

• **ПРОГРЕС** (Програма за заетост и социална солидарност) – Прогрес е основният инструмент на ЕС, управляван директно от Европейската комисия, който насърчава реформи в заетостта и социалните политики. Програмата финансира социални иновации, които предлагат иновативни реакции спрямо социални нужди на равнище държави членки, както и експерименти със социални политики с цел развитие на потенциала за заетост и социална иновация;

• **EURES** (Европейски служби за заетост) – целта ѝ е да гарантира прозрачността на свободните работни места и заявленията за работа за потенциалните кандидати и работодатели на равнище ЕС, както и да създава и развива схеми за целева мобилност за предоставяне на подкрепа и финансова помощ за лица, търсещи работа, за намиране на работа в други държави от ЕС. Схемите доразвиват проекта „Твоята първа работа с EURES“ (2012-2013);

• **ПРОГРЕС Микрофинансиране (MF/SE)** – улеснява достъпа до микрофинансиране за индивиди и микропредприятията, като същевременно се създават възможности за доставчиците на микрокредитиране и подпомагане на социалното предприемачество (създаване и развитие на социални предприятия или за по-широко прилагане на добри идеи и практики).

Чрез обединяването на тези програми в една се цели обвързаност, по-добра координация и ефективност при реализирането им.

Заклучение

В индустриално напредналите страни се набляга на конкуренцията между държавния, доброволческия и частния сектори. Планират се и се генерират редица иновации в социалната политика, като изменения в размера на минималната работна заплата, в социалното законодателство и в законодателството за равенството между половете, в социалните права, които да отговарят на променените реалности на трудовия пазар, като крайната цел е да се въведат ефективни начини за управление на социалното благополучие.

References:

1. Braykova, T. Teoriya na sotsialnata politika (Theory of social policy). S., 2000.
2. Dimova, D., I. Kusev. Sotsialna poitika i sotsialni deinosti (Social policy and social activities). Trakiya – M, S., 2003.
3. Evropa, 2020. Strategiya za inteligenten, ustoychiv i priobshtavasht rastezh (A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth).
4. ZISI. Nova obedinena programa na Evropeyskiya sayuz za zaetost i sotsialni inovatsii (EaSI. New EU programme for employment and social innovation).
5. Operativna programa “Razvitie na choveshkite resursi” (2014-2020) (Operational programme “Human resources development”).
6. Toflar, A. Prognozi i predpostavki (Forecasts and prerequisites). S. 1992.
7. BEPA – Empowering people, driving change. Social Innovation in the European Union (2011). Luxemburg: Publications of the European Union, 2011.
8. Beresford, P. and Croft, S. (1993). Citizen Involvement: A Practical Guide for change. Basingstoke: Macmillan.

д-р Гюлнихар Федаил Неджиб
g_nedjib@abv.bg
Катедра „Социална работа”
Педагогически факултет
ШУ „Епископ Константин Преславски“